

Vyrovnání újmy prospěchem v případě *wrongful birth* žalob

JUDr. Ivo Smrž, Ph.D.

Vyrovnání újmy prospěchem – oč jde?

- situace, v níž událost vyvolávající povinnost k náhradě újmy nezpůsobí toliko újmu, nýbrž dá současně vzniknout určitému prospěchu (výhodě, užitku) na straně poškozeného;
- Melzer: do jaké míry má být prospěch vzniklý ze škodní události započítán na vzniklou škodu.

Vyrovnání újmy prospěchem – oč jde?

Klíčová otázka:

Je přípustné a obecně vůbec vhodné prospěch nabytý v důsledku téže škodní události při stanovení výše újmy zohlednit?

Příklad:

Škůdce ublížil poškozenému na zdraví takovým způsobem, že zdravotní stav poškozeného vyžadoval dvoutýdenní hospitalizaci, nicméně bez trvalých následků.

Poškozenému může náležet např. náhrada:

- za vytrpěné bolesti (bolestné);
- nákladů vynaložených na léčbu (nehrazených z veřejného zdravotního pojištění);
- nákladů na péči o jeho domácnost;
- či náhrada za ztrátu na výdělku.

Příklad:

Současně ale poškozený škodní událostí může nabýt určitý majetkový prospěch:

- dávku nemocenského pojištění (z důvodu dočasné pracovní neschopnosti);
- ušetřit náklady spojené s domácností;
- pojistné plnění z úrazového pojištění či pojištění pro případ nemoci;
- peníze od svých příbuzných pro snazší překonání nelehké situace.

Na základě jakých kritérií posoudit, zda se mají výhody (a případně které) na straně poškozeného promítnout do právního poměru se škůdcem (do povinnosti k náhradě újmy)?

- **občanský zákoník:** univerzální pravidlo neobsahuje;
- **materiály k BGB:** řešení je nutné ponechat doktríně a rozhodovací praxi soudů, které mohou adekvátně reagovat na konkrétní okolnosti jednotlivých případů;
- problematika závisející mj. na spravedlnosti (*justice*), přiměřenosti (*reasonableness*) a veřejném pořádku (*public policy*);
- jde o poměrování dotčených hodnot a spravedlivé vyvážení navzájem protichůdných zájmů škůdce a poškozeného.

Jak posuzovat případy, u nichž absentuje explicitní právní regulace?

Např. ve vztahu k uvedenému příkladu ublížení na zdraví:

- ušetřené náklady spojené chodem s domácností?
- peníze od příbuzných pro snazší překonání příkoří?

Nebo v případě *wrongful birth* případů a tzv. **radosti z dítěte** (*Freude am Kind*)?

Jak posuzovat případy, u nichž absentuje explicitní právní regulace?

Obecně aplikovaná kritéria (doktrína, judikatura):

- příčinná souvislost mezi škodní událostí a výhodou;
- adekvátnost takového kauzálního nexu;
- smysl a funkce civilního deliktního práva (kompenzace, prevence, ochrana);
- zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence);
- „obecný“ hodnotový úsudek (spravedlnost, přiměřenost).

Wrongful birth – případy

- žaloby směřují proti lékařům, již svoji chybou způsobili, že nedošlo u matky k umělému přerušení těhotenství.

Chybný postup lékařů může spočívat:

- v nesprávně provedeném potratu;
- v chybně provedeném těhotenském testu (nezjištění těhotenství);
- v chybně provedeném genetickém testu plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené.

Wrongful birth – nároky (nevýhody)

- náhrada **nemajetkové újmy** na zdraví matky (v souvislosti s těhotenstvím, porodem, nastalými komplikacemi apod.);
- náhrada **nemajetkové újmy** za zásah do osobnostních práv spočívající ve zbavení možnosti plánovat rodinný život;
- náhrada **nemajetkové újmy** za zásah do osobnostních práv tím, že rodiče musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj;
- náhrada **majetkové újmy** v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím;
- náhrada **majetkové újmy** spočívající v nákladech na výživu dítěte.

Napříč právními řády nepanuje jednota, jaké nároky přiznávat a ne.

Wrongful birth – výhody a jejich zohlednění

- **radost z dítěte;**
- explicitní zákonná regulace pro zohlednění výhody zde neexistuje;
- vhodnost posouzení případů podle předestřených kritérií:

Příklad zohlednění **výhody** – radosti z dítěte

Chybně provedený genetický test plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené

1. Příčinná souvislost

-> ano, splněno;

- „omise“ lékaře, fiktivní substituce jevů;
- přitom bude třeba prokázat, že při správně provedené prenatální diagnostice by žalobkyně podstoupila umělé přerušování těhotenství (opak např. zdravotní důvody či světonázorové přesvědčení).

Příklad zohlednění výhody – radosti z dítěte

Chybně provedený genetický test plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené

2. Adekvátnost kauzálního nexu:

-> ano, splněno.

(Neadekvátní výhody, jejichž vznik lze připsat náhodě, mají náleženť poškozenému -> zrcadlová aplikace zásady obecného životního rizika, které stihá poškozeného.)

Příklad zohlednění výhody – radosti z dítěte

Chybně provedený genetický test plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené

3. Smysl a funkce civilního deliktního práva *largo sensu*:

- kompenzace, prevence, ochrana;
- německé zdroje: problém může nastat u kompenzační, příp. prevenční funkce (kvůli jednostrannému zvýhodnění škůdce: radost z dítěte jako okolnost, která sníží újmu?; bagatelizace bolestí?; obava z nadměrného snížení újmy).

-> splněno?

Příklad zohlednění výhody – radosti z dítěte

Chybně provedený genetický test plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené

4. Zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence):

- věcná a časová souvislost;
- výhoda by měla co do své povahy (*Art*) odpovídat nevýhodě (majetkové x nemajetkové hodnoty);
- čl. 10:103 PETL: zohledňování účelu (*purpose*) výhody vůči nevýhodě;
- úzce související kategorie - účel normy (smlouvy), na základě kterého daná výhoda vzniká.

Úskalí tohoto kritéria: určuje kýžený stav, ale již konkrétně nepopisuje, jak k němu dospět
-> interpretační a aplikační rozkolísanost.

4. Zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence)

Újmy (nevýhody):

- náhrada **nemajetkové újmy** na zdraví matky (v souvislosti s porodem, nastalými komplikacemi apod.);
- náhrada **nemajetkové újmy** za zásah do osobnostních práv spočívající ve zbavení možnosti plánovat rodinný život;
- náhrada **nemajetkové újmy** za zásah do osobnostních práv tím, že rodiče musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj;
- náhrada **majetkové újmy** v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím;
- náhrada **majetkové újmy** spočívající v nákladech na výživu dítěte.

Výhoda – radost z narození dítěte:

- imateriální - nemajetková „hodnota“;
- nesouvisející se zdravím;
- související se soukromím (nikoliv sebeurčením pacienta / rodičů);
- účel smlouvy – zabránit narození dítěte.

Příklad zohlednění výhody – radosti z dítěte

Chybně provedený genetický test plodu, přičemž plod trpí závažnou genetickou vadou a dítě se narodí postižené

5. „Obecný“ hodnotový úsudek:

Zahraniční soudní praxe:

- jde o *spravedlivé* vyrovnání navzájem protichůdných zájmů;
- problematika vyrovnání újmy prospěchem sleduje zásadu *pocitivosti*;
- při posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem musí být dodržovány hranice *přiměřenosti*.

„Hodnotové“ otázky:

- USA: např. „*a price tag on a child's smile*“?
- tvrzení rodičů, že z dítěte radost nemají, aby se náhrada nesnižovala?

Závěrečné poznámky:

- významné pro posuzování přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem je rovněž rozhodnout, zda lze nemajetkovou výhodu (radost z dítěte) považovat za takovou hodnotu, která je způsobilá danou újmu vůbec vyrovnat;
- pro zachování nezbytné objektivity a zabránění spekulacím ze strany škůdců je třeba hledat určitou spodní hranici (pravidlo „de minimis“);
- související problematika: peněžité vyčíslení nemajetkové výhody (i když jsou ideální právní statky zásadně penězi neocenitelné, připouštějí moderní právní řády kompenzaci nemajetkových újem; jde o pouhý normativní konstrukt, který vznikl z důvodu nedostatku jiných možností odškodnění nemajetkových újem).

ZÁVĚR

Pletzer:

„Reichlich schwer fassbare Formeln und Begriffe wie „Sinn und Zweck“, Zumutbarkeit“ und „Billigkeit“ prägen den Bereich der Vorteilsausgleichung.“

„Jsou to těžko uchopitelné kategorie jako „smysl a účel“, „přiměřenost“ a „spravedlnost“, které utváří a formují problematiku vyrovnání újmy prospěchem.“

Děkuji za pozornost.

JUDr. Ivo Smrž, Ph.D.

e-mail: ivo.smrz@ilaw.cas.cz

Ústav státu a práva Akademie věd ČR, v. v. i.
Kabinet zdravotnického práva a bioetiky